

פעולות הדרכה

פעולות ההדרכה ביד יצחק בן-צבי (להלן - היד) מבוצעות ברובן הגדול במחלקה לחינוך והדרכה (להלן - המחלקה). בחודשים מארס - אוקטובר 1990 בדק משרד מבקר המדינה, לסירוגין, את פעולות המחלקה ופיקוח היד על הפעולות האלה. בדיקת מעקב נעשתה בנובמבר 1991.

המועצה לפעולות חינוך ותרבות

1. לפי חוק יד יצחק בן-צבי, התשכ"ט-1969 (להלן - החוק), אחת ממטרות היד היא להעמיק בעם את תודעת רציפותו של היישוב היהודי בארץ ישראל, ולטפח לשם כך את חקר תולדות היישוב. הוועד המנהל של היד התקין בשנת 1971, בתוקף סמכותו לפי סעיף 6 לחוק, תקנון שקבע את הפעולות הדרושות למילוי מטרות החוק, ובכללן ארגון כנסים, חוגי לימוד וימי עיון. כן נקבע בתקנון, כי לשם ביצוע המטרות האמורות ימנה הוועד המנהל לתקופה שיקבע "מועצה לפעולות חינוך ותרבות". בתקנון לא נקבעו הרכב המועצה, סמכויותיה ודרכי פעולתה. הביקורת העלתה, שמאז הקמת היד ב-1970 ועד 1989 לא הוקמה מועצה כזאת, אף כי רבות מפעולותיה של היד הן בתחום ההדרכה.

2. בדצמבר 1987 החליט הוועד המנהל להקים "ועדה מייעצת למחלקה לחינוך והדרכה, שהרכבה יובא לדיון בישיבה הבאה", אך ההחלטה לא קוימה. הוועד המנהל דן בשתי ישיבות, בנובמבר 1988 ובפברואר 1989, במדיניות ההדרכה של המחלקה; בדיון לא נמסר לו מה היו הסיבות לאי-מינוי הוועדה האמורה. הוא החליט למנות "מועצה לפעולות חינוך ותרבות", שאת הרכבה הוא יאשר. באוקטובר 1989 מינה יו"ר הוועד המנהל את המועצה ובה 12 חברים, רובם הגדול חברי סגל אקדמי במוסדות להשכלה גבוהה. תפקידי המועצה וסמכויותיה לא הוגדרו והרכבה לא הובא לאישור הוועד המנהל, כנדרש. עד נובמבר 1991 התכנסה המועצה חמש פעמים.

בעקבות פניית משרד מבקר המדינה בסוף 1990, דן הוועד המנהל בסמכויות המועצה והחליט, שהיא תשמש גוף מייעץ למנהל היד ולמחלקה; היא תסייע ליד לעצב את מדיניות המחלקה, תדון בתכנית השנתית ובנושאי ההשתלמויות ותיזום פעולות.

פעולות הדרכה

1. המחלקה מקיימת מדי שנה בשנה פעילות ענפה של הדרכה והשתלמויות, הכוללת בעיקר קורסים, כנסים וימי עיון בנושאים הקשורים לרציפות היישוב בארץ ישראל ובנושא ירושלים. פעילות זו מיועדת לקהל הרחב ונוחלת הצלחה והערכה בקרב הציבור. ההיקף הכספי שלה הסתכם בשנת 1990 ב-1.2 מיליון ש"ח.

2. בשנת התשנ"א קיימה היד 36 קורסים והשתתפו בהם 3,600 אנשים ובכללם 580 מורים. השתתפות המורים בקורסים מוכרת על ידי משרד החינוך והתרבות (להלן - המשרד) לצורך הענקת גמול השתלמות. לפי כללי המשרד, כל 112 שעות השתלמות מזכות את המורה בתוספת של 1.2% לשכרו; התוספת המירבית היא כ-20%. לפי אותם כללים, זכאי המורה לגמול רק אם השתתף לפחות

ב-80% משעות הלימוד, הגיש עבודה וקיבל עליה ציון 55 ומעלה. את שמות הזכאים מעבירה היד למשרד, כדי שיאשר להם את גמול ההשתלמות.

(א) אשר להיקף העבודה שהמורה נדרש להגיש, קבעה היד בין היתר, שמורים המשתתפים בקורסים, שהיקפם עד 112 שעות, חייבים להגיש סיכום של אחד משיעורי הקורס בלבד¹, בצירוף ביבליוגרפיה מתאימה. משרד מבקר המדינה העיר ליד בסוף 1990, כי אין להסתפק בדרישה זאת, ופנה בעניין זה גם אל המשרד. זה הודיע למשרד מבקר המדינה בינואר 1991, כי גם הוא סבור, שאין להסתפק בסיכום של שיעור אחד ויש לחייב את המורה להגיש סיכום של לפחות אחד מהנושאים שנלמדו בקורס. בעקבות הביקורת הוציאה היד נוהל חדש, שתאם את הצעת משרד החינוך והתרבות.

(ב) בדיקת העבודות נעשתה, בדרך כלל, בידי עובדי המחלקה, שעסקו בהכנת הקורסים ובריכוזם. עובדים אלה היו רובם בעלי תואר ראשון ומיעוטם בעלי תארים גבוהים יותר, שהתמחו בלימודי ארץ ישראל. הועלה, כי עובד בכיר בצוות ההדרכה, שטרם סיים את לימודיו האקדמיים, בדק 25 עבודות, מהן 9 עבודות לקורסים של יותר מ-112 שעות, שלבדיקתן דרושה, לדעת המשרד, התמחות ייחודית. כן הועלה, כי במסמכי המחלקה לא צוינו שמות הבודקים של כמה מן העבודות.

בדיקת המעקב העלתה, שלכל בודקי העבודות יש עתה תואר ראשון לפחות; במסמכי המחלקה צוינו השמות של כל בודקי העבודות.

3. כדי לעמוד בכללים שקבע המשרד בדבר נוכחות המורים בקורסים, נהגה היד להכין רשימות נוכחות ולחייב את המורים לחתום עליהן; אולם לא נמצאו לא ריכוז נתונים מרשימות אלה ולא חישוב של שיעור ההשתתפות של כל מורה בקורסים. הריכוז וחישוב שיעור ההשתתפות דרושים כדי לוודא נוכחות ב-80% משעות הלימוד המזכה בגמול ההשתלמות.

בבדיקת חמישה קורסים של המחלקה משנת התשמ"ח הועלה, כי בשניים מהם, שבהם התקיימו 28 ו-15 פגישות, היו חסרות 60%-80% מרשימות הנוכחות (בהתאמה). בקורס אחר, שהיו בו 28 פגישות, חסרו 25% מהרשימות.

כתוצאה מהליקויים האמורים לא היה אפשר לוודא שכל גמולי ההשתלמות, שהיד אישרה בגין אותם קורסים, היו על פי כללי המשרד.

היד הודיעה למשרד מבקר המדינה בינואר 1991, שלא תמיד נשמרו המסמכים על הנוכחות, ושגם אם לא נרשמו שיעורי הנוכחות של המורים, גמול ההשתלמות אושר רק למורים הזכאים לו על פי כללי המשרד. עם זאת הודיעה היד, שבעתיד היא תקפיד על שמירת רשימות הנוכחות במשך חמש שנים ועל רישום שיעורי הנוכחות של המורים בכל קורס.

4. בדיקת המעקב העלתה, שחל שיפור בעניין זה: היד מרכזת נתונים על השתתפות המורים בפגישות של הקורסים ועל זכאותם לגמול השתלמות. אך בשבעה קורסים בהתשנ"א לא נשמרו רשימות הנוכחות המקוריות בחתימת ידם של המורים שנכחו בפגישות, והיה רק דיווח של המחלקה על נוכחות המורים בהם. בעניין שישה קורסים אחרים מאותה שנה נמצא, כי חסרו חתימות רבות ברשימות הנוכחות ובמקומן היה סימון, שנוהלי היד אינם מתירים אותו.

¹ שיעור של שיעורים, בדרך כלל.